

SIVILOMBUDET

BODØ FENGSEL
Postboks 694
4302 SANDNES

Vår referanse
2023/1460

Deres referanse

Vår saksbehandler
Mette Jansen Wannerstedt

Dato
03.12.2024

Sivilombudets tilbakemelding på Bodø fengsels oppfølging etter besøksrapport Nordland fengsel, avdeling Bodø 20.-22. november 2023

Sivilombudet mottok 31. oktober 2024 svar fra Nordland fengsel, avdeling Bodø om hvordan fengselet følger opp anbefalingene gitt i rapporter etter besøk fra Sivilombudets forebyggingsenhet 20.- 22. november 2023.

Fengselet har gitt en systematisk gjennomgang av sin oppfølging og har fulgt opp våre anbefalinger med en rekke tiltak. Som ledd i dette arbeidet holdt fengselet den 17. oktober 2024 en heldagssamling for operative førstebetjenter og fungerende fengselsførstebetjenter der de gikk gjennom anbefalingene etter vårt besøk.

Flere anbefalinger følges opp av en arbeidsgruppe der fengselet, Bodø kommune ved fengselshelsetjenesten og Psykisk helse- og rusklinikk v/ Nordlandssykehuset deltar.

Gruppens mandat er å:

- utarbeide forslag til møtestruktur for de tre partene for å sikre god intern kommunikasjon i den daglige driften,
- utarbeide forslag til tiltak og felles rutiner for forebygging og reduksjon av helseskader,
- utarbeide forslag til tiltak og felles rutiner for forebygging av selvmord og selvskading.

Et tettere trepartssamarbeidet som det her legges opp til, vil kunne bidra til å styrke ivaretagelsen av de innsatte.

Under flere av punktene viser fengselet samtidig til at en krevende ressursituasjon gjør det vanskelig å følge opp Sivilombudets anbefalinger. Slik vi forstår fengselets beskrivelse gjelder dette anbefaling 1 om dagtilbud, anbefaling 3 om tilstedeværelse av betjenter, anbefaling 6 om kontakt med omverden, Vi har forståelse for dette, men forutsetter at fengselet i disse tilfellene sørger for å varsle tydelig om dette til overordnet myndighet. Sivilombudet er kjent med at kriminalomsorgen er i en krevende ressursituasjon, og at dette har konsekvenser for både innsatte og ansatte. Funn som gjelder flere fengsler og forhold i kriminalomsorgen mer generelt, vil vi også ta opp med overordnede myndigheter.

Gjennomgang av fengslets oppfølging

Vi går her gjennom svarene fra fengselet. Det vil gå frem hvilke punkter vi vil følge opp videre med fengselet. Anbefalingene er nummerert jf. besøksrapporten.

1. *Fengselet bør så langt det er mulig sikre at alle innsatte har et dagtilbud i form av arbeid eller opplæring*

Fengselet er i gang med en byggeprosess som vil gi større lokaler til verksdriften og aktivitetsteamet. De understreker imidlertid at utbyggingen ikke alene kan forventes å øke sysselsettingsgraden. Å kunne tilby jobb/skole til flere krever også økt bemanning i verksdriften. Det er ikke avsatt midler til en bemanningsøkning og fengselet har ikke selv en økonomisk ramme som gjør at de kan øke bemanningen.

Fengselet anslår at de innen utgangen av 2024 vil ha et fulltallig aktivitetsteam. Dette er positivt, men som fengselet selv påpeker er dette et isolasjonsreducerende tiltak for å ivareta isolerte innsatte og innsatte med særlige behov. Det vil ikke bidra til å øke antallet innsatte som har et dagtilbud i form av arbeid eller skole.

2. *Fengselet bør sikre at luftegårdene er trygge og tilgjengelige hele året, og at det er mulig å få ly for været. Fengselet bør også styrke innsattes tilgang til friluft mens det er dagslys.*

11. *Det bør sikres at innsatte alltid gis tilbud om minst én times opphold i friluft i en luftegård med muligheter for fysisk aktivitet og tilgang til dagslys hver dag.*

Vi merker oss at fengselet har satt i gang en utredning av hvordan hovedluftegården kan utbedres, og at det er iverksatt tiltak for at den skal være trygg å bruke i vinterhalvåret.

Fengselet beskriver utfordringer når det gjelder muligheten for utetid i dagslys på vinterhalvåret, men oppgir også at de innsatte tilbys utvidet mulighet for friluft i luftegården på formiddagen lørdag og søndag i sommerhalvåret fra 1. mai til 31. august. De oppgir at de skal undersøke muligheter for tilbud om friluft med dagslys eller tussmørke for innsatte i vinterhalvåret. Dette arbeidet var ikke igangsatt ved brevets oversendelse.

Vi ber om en tilbakemelding om resultatet av fengselet utredning om utbedring av hovedluftegården, og hvilke tiltak fengselet kommer frem til for å sikre et tilbud om friluft i dagslys i vinterhalvåret (tussmørke midtvinters).

3. *Fengselet bør gjennom økt tilstedeværelse av fengselsbetjenter sikre bedre ivaretagelse av tryggheten til både innsatte og ansatte.*

Fengselet oppgir at bemanningen i en årrekke har vært direkte berørt av de midlene de får tildelt over budsjett, og at mangel på utdannet personell er krevende for både innsatte og ansatte. Det understreker at de ønsker at fengselet hadde flere fagutdannede fengselsbetjenter.

Det er innledet et samarbeid med NAV Arbeidslivssenter for å jobbe med arbeidsmiljø, og for å beholde fagutdannede fengselsbetjenter. Nye aspiranter som kommer i 2025 vil også bli inkludert som ledd i fremtidig rekruttering.

Ut over dette avventer fengselet nasjonal budsjettbehandling i kriminalomsorgen.

4. *Fengselet bør sikre at alle innsatte, uansett språk, har lik tilgang til informasjon og tjenester.*
5. *Fengselet bør tilby tolk ved inntakssamtale til alle innsatte som ikke har tilstrekkelige språkferdigheter. Tolk bør også brukes når viktig informasjon skal gis eller innsatte ønsker å formidle informasjon til fengselet. Tilbud om og bruk av tolk bør dokumenteres.*

Fengselet oppgir at de har oppdatert skjema for inntak, slik at det kommer tydelig frem at tolk skal brukes ved kartlegging av nyinnsatte der det er tydelige språkproblemer. Vi understreker her at inntakssituasjonen er en stressende situasjon for de fleste innsatte og at terskelen for å bruke tolk derfor bør være lav. Det er avgjørende at fengselet alltid legger til rette for bruk av tolk når innsatte har behov for det.

Praktisk bruk av tolk er også gjennomgått på heldagsmøte for operative ledere. I tillegg utreder de mulige tekniske løsninger for å avhjelpe språkbarrierer i hverdagen. Fengselet oppgir videre at de har opprettet et «rutineutvalg» som skal utarbeide en egen rutine for bruk av tolk. Vi forutsetter at rutinen for bruk av tolk også vil gjelde andre situasjoner enn inntak.

6. *Fengselet bør styrke innsattes muligheter til kontakt med omverden, og særlig venner og familie, gjennom telefon, videosamtaler og besøk.*

Fengselet oppgir at mange innsatte får innvilget 10-20 minutter ekstra ringetid og at de utover dette vil avvente endelige retningslinjer for telefonkontroll før de vurderer hvor mye ekstra ringetid de har kapasitet til å gi de innsatte.

Når det gjelder fysiske besøk sier fengselet at de per i dag ikke har kapasitet eller ressurser til å utvide besøkstidene uten at det vil gå ut over annen aktivitet for de innsatte.

7. *Fengselet bør sikre at alle innsatte som ikke er isolert kan tilbringe minst åtte timer utenfor cellen hver dag og drive med meningsfulle aktiviteter, inkludert i helgene.*

Etter besøket har fengselet gått gjennom tidene for innlåsing i helgene og endret tiden utenfor cella for de innsatte fra 7, 5 til 8 timer. Videre har rutineutvalget fått i oppgave å se på muligheten for at innsatte som ikke har tilbud om sysselsetting skal kunne ha 8 timer utenfor cella også på hverdagen.

Vi ber om en tilbakemelding om resultatet av rutineutvalgets arbeid for å sikre at også de som ikke har tilbud om sysselsetting får minimum 8 timer utenfor cella hver dag.

- 8. Fengselet må sikre at innsatte som selvisolerer og innsatte som er utelukket fra fellesskapet, får nødvendig oppfølging, og som minimum to timers meningsfull sosial kontakt.*
- 10. Fengselet bør styrke sitt arbeid for å redusere risikoen for isolasjonsskader for alle innsatte som er isolert, samt sikre at eventuelle avvik dokumenteres og følges opp systematisk.*

For begge disse anbefalingene oppgir fengselet at aktivitetsteamet i begynnelsen av september 2024 tok over ansvaret for å lage og følge opp ukeplaner for isolerte og utelukkede innsatte. Aktivitetsteamet skal også ha spesialkompetanse på registrering i fagsystemer, slik at dokumentasjonen av meningsfull menneskelig kontakt er blitt styrket. Videre skal aktivitetsteamet følge med på avvik som gjelder isolertes rett til minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt hver dag. Isolasjonsforebyggende og -reduserende arbeid skal være tema på de daglige morgenmøtene der ansatte fra alle avdelinger og eksterne tjenester i fengselet deltar. I tillegg har aktivitetsteamet egne møtepunkter med helseavdelingen for å samarbeide om oppfølgingen av innsatte som er eller står i fare for å bli isolert.

- 9. Fengselet bør sikre at alle utelukkelsesvedtak konkret og detaljert beskriver årsaken til utelukkelse og hvilke lempeligere midler som er forsøkt benyttet, samt hvorfor disse eventuelt anses utilstrekkelige.*
- 13. Fengselet bør iverksette tiltak for å sikre at alle vedtak inneholder en konkret begrunnelse for at tiltaket er strengt nødvendig og en konkret beskrivelse av hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt, og hvorfor disse ikke har ført frem.*

Som del av fengselets oppfølging ble det gjennomført en heldagssamling for alle operative førstebetjenter og fungerende førstebetjenter. Vedtaks kvalitet, både når det gjaldt utelukkelse og bruk av tvang, var tema på samlingen. Operative og fungerende fengselsførstebetjenter og aktiviseringsteamet har også deltatt på heldagskurs om regelverk for isolasjon og rutiner for ukeplaner. Fengselet oppgir at de jobber med å utarbeide nye vedtaksmaler som skal sikre en mer konkret og detaljert beskrivelse av årsak og lempeligere tiltak.

Fengselet ønsker også at vedtakene skal kvalitetssikres av juristene som blant annet er tilknyttet Nordland fengsel.

- 12. Fengselet bør ta initiativ til å sikre at sikkerhetscellene får en utforming som er mindre belastende. I sin nåværende utforming bør sikkerhetscellene ikke benyttes.*

Fengselet har bedt sentralt nivå om en avklaring av om sikkerhetscellene kan brukes inntil eventuell ombygging, og venter på svar på dette. Samtidig har fengselet anmodet om ombyggingsprosess. KDI og Statsbygg har befart og vurdert muligheter for å utbedre cellene og fengselet skriver at arbeidet med nye og forsvarlige celler blir prioritert.

Vi ber om en orientering om det videre arbeidet med å utbedre sikkerhetscellene og om bruken av de nåværende cellene.

14. Fengselet bør forbedre sine dokumentasjonsrutiner ved sikkerhetscelleopphold.

15. Innsatte bør som hovedregel få ha på seg egne klær under opphold på sikkerhetscelle. Ved akutt selvmordsrisiko bør den innsatte få tilbud om rivesikre, selvmordsforebyggende klær.

Fengselet oppgir at de skal revidere instruks for bruk av sikkerhetscelle. Målsettingen er å sikre at rutinene for dokumentasjon blir etterfulgt og at dokumentasjonen blir lagret riktig. Dokumentasjonsrutiner var også tema på fengselets heldagsamling 17. oktober 2024.

Ved revisjon av instruksjonen skal de også ta inn at innsatte som hovedregel skal få å ha egne klær under opphold på sikkerhetscelle.

Vi ber om en tilbakemelding om når ny instruks for bruk av sikkerhetscelle skal være utarbeidet og iverksatt.

16. Visitasjon med full avkledning bør gjennomføres trinnvis, ved at innsatte får tilbake klær på overkroppen før plagg nedentil fjernes for å gjøre visitasjonsprosessen så skånsom som mulig. Det bør sikres at dette dokumenteres.

Fengselet oppgir at trinnvis visitasjon har vært gjeldene i Bodø fengsel i flere år. Rutinemessig kroppsvisitasjon skal ikke skje. På bakgrunn av våre funn oppgir fengselet at de skal følge opp at gjeldende regler for kroppsvisitasjon og dokumentasjon etterfølges. De skal sikre at opplæring i trinnvis kroppsvisitasjon også gis til vikarer og aspiranter.

Fengselet forteller også at de har fått en kroppsskanner, som skal tas i bruk i oktober/november 2024.

17. Fengselet bør iverksette tiltak for å sikre at alle innsatte kartlegges for selvmord- og selvskadingsrisiko, både ved innsettelse og underveis i fengselsoppholdet.

Fengselet, Bodø kommune ved fengselshelsetjenesten og Psykisk helse- og rusklinikk v/ Nordlandssykehuset har etablert en felles arbeidsgruppe, som skal bidra i oppfølgingen av denne anbefalingen (se eget punkt under Videre oppfølging). Arbeidsgruppen jobber med å utarbeide tiltak som skal sikre innsatte gode soningsforhold.

Fengselet beskriver at rutiner og tiltak for å sikre kartlegging og dokumentasjon skal gjennomgås og etableres. De skal utarbeide rutiner for både innkomst og underveis i soningen, som tydeliggjør ansvarsområdene til kriminalomsorgen og den kommunale helsetjenesten.

Det er blitt bestemt faste treffpunkter for samarbeidsmøter på lokalt nivå mellom spesialisthelsetjenesten, kommunal fengselshelsetjenesten og kriminalomsorgen.

Når det gjelder involvering av helsetjenestene påpeker fengselet at det kan være vanskelig å finne et skille på når helsetjenestene skal kontaktes og ikke. På bakgrunn av skaderisikoen hvis helsetjenesten ikke varsles, understreker Sivilombudet at terskelen for varsling fra fengselets side bør være lav. Jevnlig kommunikasjon mellom fengselet og helsetjenesten i slike situasjoner vil også i seg selv bidra til at fengselets kompetanse om selvmordsrisiko styrkes.

Styrkingen av trepartssamarbeidet som beskrives av fengselet gir gode muligheter for å få positive konsekvenser for de innsatte på flere områder, blant annet reduksjon av selvmordsrisiko.

Vi ber om informasjon om når rutiner og tiltak for å sikre kartlegging og dokumentasjon skal være utarbeidet og iverksatt.

18. Fengselet bør sikre at innsatte som har forhøyet risiko for selvmord og selvskading blir møtt med kunnskapsbaserte forebyggingstiltak, som for eksempel økt menneskelig kontakt, omsorg og aktivisering.

Også her viser fengselet til at den felles arbeidsgruppen skal bidra i oppfølgingen av anbefalingen.

Videre beskriver fengselet en rekke tiltak:

Operative førstebetjenter skal opprette og iverksette tiltakslistene etter vurdering og behov hos den innsatte. Fengselet skriver at slike tiltakslistene kan inneholde særlig tilrettelegging for kontakt med omverden, utvidet ringetid, individuelt tilpasset luft og/eller aktiviteter mv.

Aktivitetsteamet skal følge opp innsatte med risiko for selvmord/selvskading.

Det er planlagt kompetansehevende tiltak i regi av RVTS Nord, KORUS Nord og SIFER i begynnelsen av 2025, og det jobbes med å få til nye VIVAT kurs for ansatte i 2025.

Fengselet oppgir også at veiledning til betjentene fra spesialisthelsetjenesten skal styrkes. Psykologspesialisten fra DPS som er tilknyttet fengselet har tilbudt veiledning til betjenter i perioder med ledig kapasitet. Det er også avtalt undervisning til betjenter om blant annet selvmordsforebygging når ny ruspsykolog på plass i fengselet. Denne stillingen har stått ledig

fra høsten 2023 til høsten 2024 på grunn av rekrutteringsvansker. Samlet ser dette ut til å være tiltak som vil kunne bidra til å redusere risikoen for selvmord i fengselet.

19. Fengselet bør sikre systematisk evaluering av rutiner og iverksetting av forebyggende tiltak etter episoder med selvskading og selvmord.

Fengselet oppgir at de har startet et arbeid med å gjennomgå sine rutiner for evaluering, læring og forebygging etter episoder med alvorlig selvskading og selvmord. Det skal etableres en fast struktur som skal følges, og rutinen skal beskrive når, hvordan og hvem som skal delta i evalueringsarbeidet etter alvorlige hendelser. Fengselet påpeker at formålet med evalueringen må gjøres bedre kjent og at dette ikke er å «lete etter en syndebook». Gode rutiner på dette området er viktig. Vi understreker samtidig at det er et viktig ledelsesansvar å sikre at det gjøres grundige evalueringer etter alvorlige hendelser. En slik evaluering må omfatte oppfølgingen av den innsatte i forkant av hendelsen, fengselets forebyggingsarbeid og håndteringen av selve hendelsen. Evalueringen må beskrive hva som burde vært gjort annerledes og hva fengselet synes fungerte. Åpenhet og grundighet er avgjørende for å sikre læring i slike prosesser. Derfor bør også gode evalueringsrutiner sikre at både ansatte og innsatte blir ivaretatt, støttet og lyttet til underveis i prosessen.

Vi ber om å få oversendt nye rutiner for evaluering, læring og forebygging.

20. Isolasjon bør ikke brukes for å forebygge selvskading, selvmordsforsøk og selvmord.

Fengselet er enig i at isolasjon ikke bør brukes for å forebygge selvskading, selvmordsforsøk og selvmord, men at det likevel i noen situasjoner vil være nødvendig for å sikre at innsatte ikke får tak i gjenstander de eventuelt kan skade seg med.

Fengselet beskriver her følgende tiltak:

- Operative leder, fungerende ledere og aktivitetsteam har deltatt på workshop med gjennomgang av regelverk for isolasjon og rutiner for ukeplaner i regi av region nord den 27. september 2024.
- Fokus på alternative, mindre inngripende tiltak ved selvskading gjennomgått på operativt ledermøte 17. oktober 2024.

Styrket kompetanse i regelverk for isolasjon og i alternative, mindre inngripende tiltak ved selvskading er viktig. Vi savner likevel beskrivelse av hvilke mindre inngripende tiltak fengselet kan sette i verk for å unngå å bruke utelukkelse fra fellesskapet i slike situasjoner.

Vi ber om en tilbakemelding på hvilke konkrete konsekvenser fengselet forventer at disse kompetansehevingstiltakene vil ha. Videre ber vi om en beskrivelse av de mindre inngripende tiltakene fengselet vil bruke som alternativ til utelukkelse for å forebygge selvskading, selvmordsforsøk og selvmord.

21. Fengselet bør sikre at helsetjenestene får egnede lokaler og nok plass, herunder sikre at helsetjenestenes kapasitet ikke blir forringet på grunn av lokalene.

Fengselet oppgir at helseavdelingen ved Bodø fengsel skal bygges ut. Lokalene vil da kunne romme helsetjenesten, fysioterapeut, spesialisthelsetjenesten og NAV. Både helseavdelingen og vernetjenesten i kommunen har vært involvert i planleggingen av lokalene. Dette er et viktig og positivt tiltak.

22. Fengselet, kommunen og sykehuset bør sikre fast møtestruktur mellom partene på lokalt ledelsesnivå.

23. Fengselet, kommunen og sykehuset bør samarbeide om helsefremmende tiltak for de innsatte. Dette bør inkludere tiltak både for å forebygge og redusere helseskader, og tiltak for å forebygge selvmord og selvskading.

På oppfølgingen av disse anbefalingene viser fengselet også til den felles arbeidsgruppen som er blitt opprettet, og at de avventer gruppens forslag (se eget punkt under Videre oppfølging).

29. Kommunen og fengselet bør sammen sikre at innsatte kan henvende seg direkte til helseavdelingen uten at taushetsbelagt helseinformasjon blir tilgjengelig for

Fengselet informerer om at innsatte skal legge sine forespørsler til helseavdeling i lukkede konvolutter i en postkasse. Betjentene opplever imidlertid at innsatte leverer lapper til dem som de ønsker at leveres raskt til helsetjenesten. På ledernivå er det ifølge fengselet flere ganger forespurt om helseavdelingen kan ha en mer direkte dialog med innsatte for å redusere bruk av skriftlig kommunikasjon.

Fengselet avventer her svar fra helseavdelingen.

Vi ber om en tilbakemelding om hva fengselet og kommunen kommer frem til når det gjelder kommunikasjonene mellom innsatte og helseavdelingen.

30. Fengselet og kommunen bør sammen sikre systemer for forsvarlig medisin håndtering. Fengselet oppgir at de skal planlegge og gjennomføre medisinkurs med farmasøyt, som ifølge kommunenes svar på samme anbefaling gjenstod som oppfølging etter legemiddelrevisjon som ble gjennomført i 2022.

Samtidig savner vi beskrivelse av tiltak for å sikre forsvarlig medisinoppbevaring på vaktrommene.

Vi ber om tilbakemelding om:

- ***Når fengselet planlegger å gjennomføre medisinkurs med farmasøyt for sine ansatte.***
- ***Hvilke tiltak fengselet, evt. i samarbeid med helseavdelingen, skal iverksette for å sikre forsvarlig medisinoppbevaring på vaktrommene.***

31. Fengselet og kommunen bør hver for seg holde oversikt over avlyste og utsatte fremstillinger til helsetjenester, og sammen jobbe for at de innsatte får nødvendig helseoppfølging.

Fengselet oppgir at de er i gang med å utarbeide en rutine som skal sikre at de kan ha oversikt over avlyste og utsatte fremstillinger.

Vi ber om en tilbakemelding om når rutinene skal være ferdigstilt og iverksatt.

Videre oppfølging

Under henvisning til gjennomgangen over ønsker Sivilombudet mer informasjon om oppfølgingen av følgende anbefalinger: 2, 7, 11, 12, 14, 15, 17, 19, 20, 29, 30 og 31. Frist for tilbakemelding til Sivilombudet er **27. februar 2025**.

Vi minner om at fengselets svar også i den videre oppfølgingen utformes slik at det kan offentliggjøres. Dersom svarene inneholder opplysninger som ikke kan offentliggjøres må vi få beskjed om dette og motta en sladdet versjon som kan offentliggjøres. Hjemmel for å unnta opplysningene må oppgis. Med mindre annet blir opplyst legger vi til grunn at svarene kan offentliggjøres i sin helhet.

Ved spørsmål ta kontakt med Mette Jansen Wannerstedt mjw@sivilombudet.no,

tlf: 22 82 85 43

For sivilombudet

Helga Fastrup Ervik
avdelingssjef

Mette Jansen Wannerstedt
seniorrådgiver

Dette brevet er godkjent etter gjeldende interne rutiner og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Kopi til:

JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET

KRIMINALOMSORGSDIREKTORATET

KRIMINALOMSORGEN REGION NORD AVD ADMINISTRASJON

